

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Zuzana Schmidtová

Slovenská menšina ve Spojených státech

a

1. světová válka

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Zuzana Schmidtová**

Vedoucí práce: **Štěpánka Korytová-Magstadt, M.A.,CSc.**

Oponent práce: **Prof. PhDr. Svatava Raková, CSc.**

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení: **velmi dobře**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

.....
V Praze dne 15. května 2009 - Zuzana Schmidtová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat zejména mé vedoucí práce, paní Štěpánce Korytové-Magstadt, M.A.,CSc., která mi díky svým rozsáhlým znalostem tématu pomáhala cennými připomínkami a radami.

Ráda bych poděkovala svým rodičům, kteří mě celou dobu studia podporovali a stáli při mně a také Markovi, jež mi v mnohém pomohl, nejen s grafickou úpravou.

Obsah

OBSAH	5
I. BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	6
II. ANOTACE	6
III. ANNOTATION	6
IV. KLÍČOVÁ SLOVA	7
V. KEY WORDS	7
ÚVOD	8
1 MIGRACE SLOVÁKŮ DO SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH	12
1.1. DŮVODY PRO MIGRACI	12
1.1.1. <i>První důvod k odchodu: neúroda a hlad</i>	12
1.1.2. <i>Druhý důvod k odchodu: politický a národní útisk</i>	13
1.2. POČTY PŘISTĚHOVALCŮ A OBLAST PŮVODU	14
1.3. SPOLKOVÉ ÚSILÍ SLOVÁKŮ	15
1.3.1. <i>Podpůrné spolky</i>	16
1.3.2. <i>Etablování spolkové struktury Slováků</i>	16
1.4. TISK	18
1.4.1. <i>Přehled nejdůležitějšího slovenského tisku ve Spojených státech dle zaměření</i> 19	
2 SLOVÁCI V USA A 1. SVĚTOVÁ VÁLKA	22
2.1. REAKCE NA VYHLÁŠENÍ 1. SVĚTOVÉ VÁLKY	22
2.1.1. <i>Volání po samostatnosti</i>	23
2.2. MOBILIZACE SLOVENSKÉ MENŠINY V USA VE PROSPĚCH VÁLEČNÉ VÝHRY- PROVOLÁNÍ, SBÍRKY A MANIFESTACE	24
2.2.1. <i>Dobrovolnické oddíly a sbírky</i>	26
2.3. MASARYK A ŠTEFÁNIK VE SLOVENSKÉM TISKU	28
2.4. PROGRAMOVÉ ZÁSADY SPOLUŽITÍ ČECHŮ A SLOVÁKŮ V JEDNOM STÁTĚ: CLEVELANDSKÁ A PITTSBURGSKÁ DOHODA	31
3 VÝVOJ A REALIZACE ČESKOSLOVENSKÉ MYŠLENKY MEZI SLOVÁKY V USA	34
3.1 MYŠLENKA ODDĚLENÍ OD UHERSKA	34
3.2 SPOJENÍ S ČECHY	35
3.3 ČECHOSLOVÁCI NEBO ČEŠI A SLOVÁCI?	38
ZÁVĚR	39
SUMMARY	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
PRAMENY	43
LITERATURA	43
INTERNETOVÉ ZDROJE	44

I. Bibliografický záznam

SCHMIDTOVÁ, Zuzana. Slovenská menšina ve Spojených státech a 1. světová válka. Praha: Univerzita Karlova, Institut mezinárodních studií, 2009 44 s. Vedoucí práce Štěpánka Korytová-Magstadt, M.A.,CSc.

II. Anotace

Bakalářská práce „Slovenská menšina ve Spojených státech a 1. světová válka“ pojednává o slovenských migrantech do Spojených států, s přihlédnutím na jejich historii do 1. světové války, společenský i kulturní život a s hlavním zaměřením se na postoje, úsilí a koncepty, jež se rozvinuly v období let 1914- 1918. Slováci přicházeli do Spojených států od 80. let 19. století, přičemž právě zde došlo k významnému rozvinutí slovenského národního povědomí, zakládání škol, kostelů, spolků a tisku, tedy všeho, o čem si Slováci v Uhrách mohli nechat zdát. Se široce rozvinutím chápáním sebe sama jako Slováků, vstoupili tito do 1. světové války. Práce se soustředí na činnost Slováků jako jednotlivců, Slováků sdružených ve spolcích i slovenského tisku za války. Analyzuje nejdůležitější mezníky, události a úsilí za války a doplňuje je názory a pohledy získanými z dobového slovenského tisku.

III. Annotation

The bachelor thesis „Slovak minority group in the United states of America and the First World War“ deals with Slovak migration to the United states, taking into consideration their history until and during the First World War. The thesis are also considering Slovak cultural life with the main aim to analyze concepts and effort Slovaks show during the years 1914-1918. Slovaks had come to the United states starting the 80's in the 19th century. Especially here they understood what are their roots and they began to set up schools, churches, fraternal organization and press, that means everything that Slovaks back in Austrohungarian empire could only dreamed about. With understanding themself as an equal nation they reached the First World War. The thesis are concentrating on Slovaks as an individuals, Slovaks inside the fraternal organization and also on the Slovak

press and their activity during 1914- 1918. The thesis traces the most important circumstances and Slovak effort and supporting it by the opinions coming from Slovak newspapers on those days

IV. Klíčová slova

Slováci, Spojené státy americké, migrace, 1. světová válka, tisk, spolky, Masaryk, Štefánik, Uhersko

V. Key words

Slovaks, The United states of America, migration, First World War, newspapers, fraternal organization, Masaryk, Štefánik, Hungary

Úvod

◆ Problematika

Slováci ve Spojených státech představují typickou vystěhovaleckou skupinu 19. století, která uvěřila „americkému snu“, jenž sliboval svobodu a rovnost pro každého a hlavně možnost dosáhnout bohatství a vysokou pozici, pokud se člověk bude snažit a bude poctivě pracovat. Adaptace na úplně odlišné podmínky, s nimiž se Slováci ve Spojených státech setkali, byla často těžká, spojovala v sobě přijetí nového jazyka, někdy náboženské tradice, vždy ale i jiných zvyků a hodnot.

Přesto se právě zde začali Slováci, ve snaze nezapomenout na svou rodnou zemi a odevzdat dalším generacím dědictví slovenského jazyka, dějin a kultury, organizovat a zakládat spolky, kostely, školy, vydávat tisk a knihy.

Teprve ve Spojených státech se objevila hrdost na slovenský původ a hlášení se k němu, která se neomezovala jenom na určité vrstvy nebo náboženské vyznání (evangelíci se tradičně ke slovenskému původu hlásili více). Být a hlásit se ke slovenskému původu se stalo nutností, stejně jako posílat děti do slovenských škol, chodit do slovenských kostelů a číst slovenský tisk. Slováci posílali domů ohromující množství finančních prostředků, aby podpořili ty, kteří tam zůstali a zároveň se začali angažovat i politicky.

Vycházely první obrany slovenského národa a jeho jazyka před maďarizačním tlakem, sepisovaly se petice a skrze tisk, různé akce a memoranda se čelní představitelé vystěhovaleckého politického života snažili světu ukázat a poukázat na situaci Slováků doma, na Slovensko a na jejich postavení v Uhersku.

Politická, finanční ale i nacionalistická angažovanost naplno propukla na začátku 1. světové války, kdy mnozí nabyli dojem, že přišla chvíle, kdy je nutno se naplno postavit do boje za národní věc.

Slováci tak po dobu války hledali možnosti vytvoření a podpory svého státu, organizovali sbírky, pořádali akce, vydávali memoranda a manifesty. Postupně začali spolu se svým strategickým partnerem, Čechy, naplno uskutečňovat koncept státu, kde by Slováci byli státotvorným národem, se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími.

◆ Cíl práce

Tato práce je zaměřena zejména na období 1. světové války a na postoje a činnost Slováků ve Spojených státech za jejího trvání. K lepšímu pochopení problematiky je tato zasazena do širšího historického a společenského kontextu. Její první část soustředí na důležitou problematiku příchodu a postupné emancipace Slováků v cizí zemi. Tato dílčí část je pro zasazení následujících událostí a snah Slováků v období 1. světové války do správného kontextu nevyhnutná.

Hlavní část práce se věnuje postojům a činnosti Slováků za 1. světové války se zřejmým zaměřením na všechny aspekty budování státu, kde by Slováci byli státotvorným národem se všemi právy a svobodami. Je zde snaha poukázat na jednotlivé dílčí události a postoje, které ve svém celku tvořily důležitou část dějin Slováků ve Spojených státech, ale i dějin Slováků na Slovensku. Tyto dílčí události jsou nahlíženy z pozice Slováků samotných a dokumentovány a dokládány jejich názory, které přinášel slovenský tisk.

V následujícím textu se práce bude snažit poukázat na eminentní snahu Slováků v USA podílet se na 1. světové válce, jejich snahu něco změnit, jejich politické a finanční úsilí. Přes všechny problémy a neshody, které měly nejen slovenské a české organizace mezi sebou, ale i slovenské organizace navzájem, chce práce poukázat na to, že i Slováci v USA byli vítězové války, protože se naplnil jejich sen o státu, kde byli státotvorným národem.

◆ Prameny, metodologie

Práce vychází z několika zásadních relevantních primárních i sekundárních pramenů. Primární prameny tvoří tisk, jež Slováci vydávali ve Spojených státech v období války. Jde celkem o pět různých druhů novin, které vycházely v různé periodicitě. Jde o denník, týdeník i měsíčník. Těchto pět tiskovin tvoří následující tituly: *Slovák v Amerike*, *Slovenský Sokol*, *Rovnosť ľudu*, *Národné noviny* a *Orgán slovenskej jednoty*. Obsahy těchto denníků jsem sledovala v období války, tedy let 1914 až 1918 a hledala zmínky o slovenských aktivitách, které se týkaly vytvoření nebo podpory Slováků na Slovensku nebo slovenské samostatnosti.

Sekundární literaturu tvoří jednak publikace zabývající se jenom situací Slováků ve Spojených státech, dále literatura, která se zabývá slovenskou i českou aktivitou za 1.

světové války a různě zpracované dějiny Slovenska a Československa v nichž má zahraniční odboj vyhraděné místo.

První z prací, která se věnuje Slovákům ve Spojených státech, je publikace slovenského emigranta Imricha Minára¹, jež se snaží poskytnout komplexní pohled na Slováky, kteří migrovali do USA v průběhu jednoho století, poukazuje na jejich historii, aktivizaci i úspěchy. Práce je hodnotná zejména svými primárními zdroji, ze kterých autor čerpá, historii Slováků ale popisuje jako jeden velký úspěch, bez hlubší reflexe problematických událostí a úseků dějin.

Dějínám slovenských vystěhovalců se na Slovensku věnuje Matica slovenská, v jejímž nakladatelství vyšly další dvě publikace. První z nich je sborník pod editorským dohledem Františka Bielika², který poskytuje množství cenných informací, zejména z období prvních 20 let 20. století, nicméně samotná publikace je ovlivněna dobou vydání (1980) a tehdejším náhledem na vystěhovalce. Druhá publikace vyšla pod editorským dohledem Ľubice Bartal'ské³ a jedná se o velmi zdařilou kompilaci základních údajů z oblasti historie, společnosti a politiky. Důležitou shrnující prací je stať M.M. Stolarika⁴ slovenského Kanadana v *International migration review*, která poskytuje základní přehled historie slovenských vystěhovalců ve Spojených státech. Tato práce je důležitou kvůli odlišnému pojetí historie Slováků v USA způsobenou tím, že autor je sám součástí této skupiny, přednáší o ní a hlasí se k ní. Americký pohled na přistěhovalce a úvod do tématu Spojených států jako země migrantů přináší Roger Daniels⁵ a problematice přistěhovalectví na počátku 20. století se věnuje ve stati v *The American political science review* i Paul S. Peirce⁶.

Mezi nejzákladnější díla, jež poukazují na slovenskou i českou aktivitu za 1. světové války, patří publikace Petra Prokše⁷, která se podrobně věnuje emigraci i zahraničnímu odboji v letech 1914- 1918 nejen ve Spojených státech, ale i v Evropě. Dále

¹ MINÁR, I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

² BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete*. Martin: Matica slovenská, 1980.

³ BARTAL'SKÁ, Ľ. et al. *Spríevodca slovenským zahraničím*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001.

⁴ STOLARIK, M. M. From field to factory: The historiography of Slovak immigration to the United states. *International migration review*. 1976, vol. 10, no. 1, s. 81-102.

⁵ DANIELS, R. *Coming to America: a history of immigration and ethnicity in American life*. New York: HarperPerennial, 1991.

⁶ PEIRCE, P.S. The control of immigration as an administrative problem. *American political science review*. 1910, vol. 4, no. 3, s. 374-389.

⁷ PROKŠ, P. *Politikové a vznik republiky 1914-1918*. Praha: Prospektrum, 1998.

jde o první díl práce Jana Rychlíka⁸, kterého zajímalo vzájemné postavení a vztah Slováků a Čechů v letech 1918 až 1938, nicméně práce se věnuje i odboji za 1. světové války. Na dokreslení atmosféry a situace za války byla velmi vhodná i kniha listové korespondence mezi T.G. Masarykem a slovenskými představiteli, zejména Štefánikem⁹ a taktéž Čulenova práce¹⁰ z 30. let 20. století, která se tehdejší optikou dívá zpátky na Pittsburskou smlouvu.

Základní přehled slovenských dějin poskytly zejména práce renomovaných historiků Ľubomíra Liptáka¹¹ (která je ale ovlivněna dobou v níž vyšla) a Dušana Kováča¹².

Internetové zdroje jsou většinou internetové stránky, které se přímo věnují problematice Slováků v zahraničí. Jde o stránky různých slovenských spolků, ale i slovenských periodik. Jejich přehled je uveden v seznamu literatury.

Jelikož je většina zdrojů primárně ve slovenštině, co by jazyce srozumitelnému českému čtenáři, nechávám slovenské názvy spolků nebo novin, popřípadě citace v původním jazyce, tedy ve slovenštině, uvedené v kurzívě. Některé zdroje a z nich plynoucí termíny nebo označení jsou v angličtině, často nemající v češtině vhodný ekvivalent, a proto je budu uvádět v původním jazyce, rovněž v kurzívě.

Skupinu osob slovenského původu usazenou ve Spojených státech budu označovat jednoduše jako Slováky, protože období jemuž se tato práce věnuje, zachycuje Slováky v jejich nejvyšším stupni uvědomnění si vlastního původu a hlášení se k němu. Až v později vydávané literatuře se objeví pojem *Americký Slovák*. Název státu Čechů a Slováků budu uvádět v jeho ustálené podobě jako „Československo“, zatímco přídavné jméno přes pomlčku jako „česko-slovenský“, jelikož jde o tvar, který slovenský tisk v USA nejčastěji používal. Státní útvar, jehož součástí bylo Slovensko do roku 1918 označují jako Uhersko a jeho dominantní národ jako Maďary.

V bakalářské práci je použita deskriptivně- analytická metoda, která vychází jak ze studia množství sekundární literatury, tak ze studia doplňkových primárních zdrojů, v tomto případě slovenského tisku. Ten je v kombinaci s odbornou literaturou vhodným základem pro hlubší analýzu tématu.

⁸ RYCHLÍK, J. *Česi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic electronic press, 1997.

⁹ *Korespondence T.G. Masaryk- slovenští veřejní činitelé*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008.

¹⁰ ČULEN, K. *Pittsburská dohoda*. Bratislava: 1937.

¹¹ LIPTÁK, Ľ. *Slovensko v 20. storočí*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968.

¹² KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998.

1 Migrace Slováků do Spojených států amerických

1.1. *Důvody pro migraci*

Migrace Slováků měla zejména dva důvody: jednak zlé podmínky pro získávání obživy a jednak národní a politický útlak ze strany uherských (maďarských) orgánů. První důvod převládal zejména mezi nekvalifikovanými, často negramotnými lidmi z méně rozvinutých regionů „Horní země“ (uherský název pro Slovensko). Národní a politický útlak byl pak důvodem pro migraci mnohem menšího počtu lidí, zejména inteligence.

Důkazem, že první důvod převažoval, je i počátek masové migrace Slováků, za který se pokládá rok 1880. Předcházel mu rok neúrody 1879, hlad a obzvláště tvrdé podmínky pro uživení rodiny. Nelze popřít, že Slováci migrovali do Spojených států i před tímto datem, nicméně za hlavní vlnu slovenského vystěhovalectví se pokládá období let 1880-1914.

1.1.1. První důvod k odchodu: neúroda a hlad

Neúroda v roce 1879 byla spouštěcím mechanismem k migraci Slováků. Je důležité si uvědomit dvě věci: zpočátku šlo o vystěhování na dobu určitou, vydělání peněz a návrat domů. Druhý podstatný detail, který se váže k migraci Slováků byl nedostatek, jímž trpěli rolníci a který je přesvědčil, že bude lepší začít na novém kontinentu pracovat v jiném odvětví- v průmyslu. Nabídka ze strany Slováků se setkala s poptávkou na americké straně, kde získání půdy už nebylo tak jednoduché, nicméně prudce se rozvíjející průmysl potřeboval levnou pracovní sílu.

Proto není těžké lokalizovat oblasti, do kterých Slováci obzvláště migrovali. S ohledem na to, co bylo řečeno, to byly státy východního pobřeží: New York, New Jersey, Pennsylvanie, později Michigan, Indiana.¹³ Zde se Slováci zaměstnali zejména v dolech a továrnách na železo a ocel. Typickým příkladem je např. Pittsburgh, zejména jeho předměstí Allegheny, které se stalo jakýmsi střediskem slovenských vystěhovalců

¹³ BARTAĽSKÁ, E. et al. *Sprievodca slovenským zahraničím*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001.

a jejich aktivit a kde rovněž působila jedna z největších průmyslových společností, ocelárna *Carnegie and Frick*. Právě tato ocelárna se stala v roce 1892 svědkem v této době nejdelší, 182 dní trvající, stávky při níž byli usmrceni dva slovenští dělníci. Další z významných měst, které je dodnes považované za místo největších aktivit slovenských spolků, je Cleveland, jež opět nebyl vybrán náhodou. Přesvědčivě splňuje předešlé podmínky: i zde nacházeli Slováci velmi dobré možnosti na uplatnění a práci v průmyslu, opět v ocelárnách.

Jenom v nepatrném počtu se Slováci vraceli k podmínkám ze kterých vzešli, tedy k práci v zemědělství. Tito se pak usazovali na západním pobřeží a ve farmářských oblastech.

Důkaz, že pracovní podmínky a životní situace Slováků nebyly jednoduché, dosvědčuje svým citátem v listě adresovaném novinám *Slovák v Amerike* i Štefan Furdek: „*Uhlie a železo zamestnáva najviac Slovákov v Amerike. Stavajú železnice, opravujú koľaje, čistia ulice veľkých miest. Niektorí sa zamestnávajú farmárstvom a niektorí majú aj svoje vlastné obchody. V úradoch je ich málo. Slovák len tak môže mať aký-taky zárobok, ak chce vykonávať ťažkú ručnú prácu.*¹⁴

1.1.2. Druhý důvod k odchodu: politický a národní útisk

Zatímco většina vystěhovalců byla negramotná a odcházela do Spojených států jenom se znalostí svého mateřského jazyka, existovala i mnohem menší skupina inteligence, která odmítala podmínky, jež vládly v monarchii a zejména utiskování slovanských národů.

Patřili sem zejména učitelé, spisovatelé a kněží, kteří pro své názory nemohli na Slovensku najít místo. Jako své nové působiště si vybrali Spojené státy, i když byli znatelně skeptičtější k podmínkám, které je tam měly čekat, tak jak je opisovali náboroví agenti, kteří lákali Slováky na práci v americkém průmyslu. Někteří příslušníci inteligence si ale správně uvědomovali, že slovenská komunita se za oceánem rozrůstá a potřebuje vzdělanostní a náboženskou podporu a vedení tak, aby neztratila kontakt s jazykem, tradicemi a dějinami svého národa.

¹⁴ *Slovák v Amerike*, 15.5.1914, roč. 26.

Byli to právě tito příslušníci inteligence, kteří po svém příchodu do Spojených států začali organizovat kulturní a společenský život, zakládat kostely, školy, spolky a vydávat noviny a časopisy.

1.2. Počty přistěhovalců a oblast původu

Do Spojených států až do konce 19. století migrovalo 97 – 99% všech slovenských vystěhovalců, kteří hledali práci a lepší životní podmínky v jiné zemi.¹⁵ Mezi úplně první oblasti, ze kterých Slováci odcházeli byla Šarišská župa, tedy málo úrodná oblast, kde absentoval průmysl a ze které se už v roce 1880 vystěhovalo 5000 osob.¹⁶ Postupně se vystěhovalcecký trend šířil (spolu s náborovými agenty) i do dalších oblastí: Spiš, Zemplín, málo úrodné oblasti horských regionů- oblasti Tater, Malé a Velké Fatry.

První Slováci se v USA nemínili usadit natrvalo. Zpočátku se zpět vracelo 75-80% vystěhovalců¹⁷ a to do pěti let od svého odchodu ze Slovenska, když si vydělali určitou sumu peněz. Jejich návrat byl jedním z důvodů, proč vystěhovalectví pokračovalo. Po svém příchodu domů podali ostatním zájemcům informace o tom, jak si ve Spojených státech nejlépe najít práci, naučili je některá důležitá slova a prodali dalším zájemcům o migraci své konfekční oblečení na práci v dole nebo továrně.

V první přistěhovalcecké vlně Slováků, která se končí rokem 1914, převažovali zejména muži v produktivním věku, kde až 80% tvořila kategorie 15 - 40 letých.¹⁸ Rodiny a ženy přicházely méně. Ženy tvořily něco kolem 30% slovenských přistěhovalců a jejich hlavním zdrojem příjmu bylo vedení tzv. fabrických domů, kde spolu bydlelo více rodin i svobodných mužů. Muži, kteří se v USA oženili, většinou s někým se slovanským původem, a ti za nimiž přišly rodiny, vytvořili první (zakladatelskou), usedlou generaci Slováků.

Přesné počty Slováků, kteří přišli do Spojených států do roku 1914, je takřka nemožné zjistit. Existují proto dva důvody: jednak nepřesná evidence na Ellis Island, který byl vstupní bránou pro většinu evropských migrantů do Spojených států, a zároveň jednotné řazení všech národů uherské části monarchie k tzv. *Hunkies*, bez ohledu na to, jestli se jednalo o Maďara, nebo Slovana, resp. Slováka. Předpokládaný odhad příchozích

¹⁵ BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete*. Martin: Matica slovenská, 1980.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ MINÁR, I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

¹⁸ BARTAĽSKÁ, E. et al. *Sprievodca slovenským zahraničím*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001.

Slováků se u většiny autorů, kteří se tímto tématem zabývají, pohybuje kolem 500 000 přistěhovalců do roku 1914.¹⁹

K přesnějšímu rozlišení jednotlivých národností imigrujících do USA došlo v roce 1899, odkdy se datuje pojmenování *Slovak* místo *Hunkie*. Až v roce 1907 se začala používat přesnější databáze migrantů, ve které se uváděl i počet lidí, kteří Spojené státy opustili a vrátili se domů. Pro tento rok statistiky uvádějí, že se vrátilo o 7000 Slováků více zpátky do Uherska, než jich přišlo v ten rok do USA.²⁰

1.3. Spolkové úsilí Slováků

Neznalost anglického jazyka spojená s novým a cizím prostředím byla jedním z důvodů, proč se Slováci začali sdružovat a zakládat spolky. V době, kdy ještě neexistovala nějaká forma sociálního zabezpečení ani pro Američany, neměl pro nové přistěhovalce a jejich rodiny nikdo žádné záruky. Z toho důvodu se začali lidé, kteří cítili, že sdílejí stejný jazyk, zvyky a kulturu sdružovat a pomáhat si v těžkých dobách. Na samém počátku existoval systém *pass the hat*, kdy se do klobouku sbíraly peníze na pohřeb dělníka, který umřel v práci. Peníze se sbíraly i na zabezpečení vdov a dětí, na podporu lidí, kteří už nemohli pracovat kvůli zdravotnímu stavu nebo stáří.

Takto se propojovali a začali spolupracovat lidé, kteří se do té doby označovali jenom dle svých regionů ze kterých pocházeli. Než přišli do Spojených států byli to *Liptáci*, *Zemplínčania*, *Šarišania*, atd. a až v cizině zjistili, že i lidé mimo jejich regionu mluví tou samou řečí. Jejich pozorování umocňovalo i těch málo slovenských vzdělanců, jež rovněž emigrovalo a kteří myšlenku *jednoho* slovenského národa skládajícího se z více nářečových oblastí rovněž podporovalo a mezi lidmi rozšiřovalo.

Těch málo Slováků, kteří do Spojených států přicházelo gramotných a ve staré vlasti byli učitelé, knězi nebo úředníky, vidělo že bytí USA nejsou zemí neomezených možností ve smyslu ekonomickém, nebrání naopak nikomu používat v soukromém styku vlastní jazyk a nezavrhuje žádnou kulturu. Neexistovaly zákazy vzdělávání se v mateřském jazyce, ať už byl jakýkoliv, kázání ve slovenštině ani vydávání slovenských novin. Samozřejmě, že nejlepší postavení měli příslušníci *WASP* (*white anglo-saxon protestants*) a bez znalosti anglického jazyka neexistovala možnost lepšího uplatnění. Co však dělali

¹⁹ Srovnej I. Minár, L. Bartalská, L. Lipták etc.

²⁰ PIERCE, P.S. The control of immigration as an administrative problem. *American political science review*. 1910, vol. 4, no. 3, s. 374-389.

příslušníci etnických skupin ve volném čase, jakým jazykem mezi sebou mluvili a jaké vydávali noviny, to úřady netrápilo.

1.3.1. Podpůrné spolky

Na bázi *pass the hat* se později ustanovovaly první organizované slovenské spolky, které daly původnímu nekoordinovanému sbírání peněz organizační strukturu. Tyto podpůrné spolky ještě neměly silné vize a snahu o udržení jazyka, stavění škol a kostelů. Jejich jedinou náplní bylo pomoci těm, kteří se octli v nouzi, protože nikdo ze slovenských dělníků nemohl vědět, kdy bude obdobnou pomoc potřebovat sám.

První takovýto spolek se příznačně jmenoval *Perši uhorsko-slovenský v nemoci podporující spolok* a vstup a působení v něm byl pro členy podmíněn placením určené částky, jež se následně používala na pokrytí nákladů spojených s pohřbem nebo pomoci rodině, jejíž živitel (rovněž člen) onemocněl, nebo měl pracovní úraz. Do roku 1893 existovalo takovýchto slovenských spolků 277, z nichž více než polovina byla v Pensylvánii, jakémsi centru amerických Slováků.²¹

1.3.2. Etablování spolkové struktury Slováků

Vytvořením podpůrných spolků, jež měly charakter finanční pomoci v nouzi, se nastartovalo období zakládání slovenských spolků zaměřených na podporu jazyka, vzdělanosti. Takovéto spolky už pracovaly s označením *Slovák, Slovenka a Slovensko*, a sjednocovali jedince na národní bázi. Slováci se tak začali ve Spojených státech, mnohem dřív než na Slovensku, cítit jako příslušníci jednoho národa a co je rovněž důležité, začali nahlas vyjadřovat svoji nespokojenost se stavající situací v Uhersku.

Původní podpůrné spolky rozšiřovaly svoje pole působnosti a zároveň zvětšovaly členskou základnu. Potřeby vzdělání v mateřském jazyce ale i duchovní stránka těchto lidí byla důvodem neustálých sbírek: na školy, kostely, farní místnosti. Slovenští vzdělanci psali domů a žádali o kněze, učitele, úředníky. Zjistili totiž, že pokud se nebudou organizovat oni sami, nikdo to za ně neudělá. A co víc, pokud se nezačnou organizovat na národní bázi, budou hledat tyto lidi uspokojení svých potřeb jinde. A kde jinde než u Maďarů, kteří takovouto organizačně společenskou strukturu měli na lepší úrovni než Slováci.

²¹ MINÁR. I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

Jenže i zakládání spolků se neobešlo bez rozporů. Ty byly způsobené různými vizemi toho, na jaké bázi mají být Slováci sdruženi. Přední představitelé, mezi jinými reverend Štefan Furdek a novinář a publicista P.V. Rovnianek, viděli dvě cesty, z nichž každá byla dle svého zastánce ta jediná správná, která měla a mohla udržet Slováky spolu jako etnickou skupinu. Na jedné straně to byla vize sdružování Slováků a vytváření spolků na bázi konfesní, jejímž propagátorem byl reverend Š. Furdek. Ten předpokládal, že neoddělitelnou součástí identity Slováka je i jeho náboženství, v tomto případě katolictví. Na druhé straně stálo bezkonfesijní, ale zato v první řadě národní sjednocení všech Slováků bez ohledu na náboženství, které podporoval P.V. Rovnianek.

Takovéto rozdělení, na konfesijní a nekonfesijní spolky a neustálé tření mezi nimi ovlivňovalo slovenskou menšinu ve Spojených státech minimálně do konce 1. světové války. Furdek i Rovnianek se stali vůdci svých táborů. Každý tábor se skládal z více organizací, které ale všechny měly na prvním místě jimi vyznávaný princip. Takovéto rozdělení zachovávaly i noviny, které začaly později spolky vydávat.

K vytvoření prvních větších spolků na zmíněných základech došlo v roce 1890, kdy nejdříve P. V. Rovnianek založil *National Slovak Society- Národný slovenský spolok*, načež ho ve stejném roce o pár měsíců později následoval i Š. Furdek, jež se stal hlavou *First Catholic Slovak Union- Prvej slovenskej katolíckej jednoty*. Aby ani jeden tábor nebyl pozadu, vždy když se založil spolek na národní bázi, následoval ho spolek, který prosazoval konfesní zaměření. Takovéto soupeření, ač se zdá, že tříštilo jednotné národní zájmy všech Slováků, nutilo obě strany intenzivně pracovat na svém programu, zvelebovat své školy, kostely a fary, starat se o své členy a hlavně jim ukázat, že se o ně a jejich problémy zajímají, aby nepřešli ke „konkurenci“. I zde je potřeba hledat kořeny neobvyklé a velmi intenzivní spolkové aktivity, které se mnoho ostatních etnických skupin ve Spojených státech ani nepřiblížilo.

Slováci se tak do 1. světové války stali velmi silně organizovanou a do spolků začleněnou etnickou skupinou. Představitelé spolků se snažili podchytit všechny přicházející Slováky z Uherska a zároveň neustále rozšiřovali svoji členskou základnu mezi Slováky, kteří už ve Spojených státech nějakou dobu žili. Mezi Slováky i díky horečnaté aktivitě učitelů, kněží a novinářů vládlo přesvědčení, že kdo není angažovaný v nějakém spolku, neodebírá slovenské noviny a svoje děti neposílá alespoň do slovenské nedělní školy, se zpronevěřuje národní myšlence.

Mezi další organizace patřila např. *Živena* (1891), která se zabývala dámskou dobročinnou činností a její konfesní protiklad *First Catholic Slovak Ladies Union- Prvá slovenská katolícka ženská jednota* (1892). Svoje organizace si zakládali i ti, kdo nekonfesijní charakter sdružování odmítali, neztotožňovali se ale ani s katolickým vedením Š. Furdeka a tak vznikla *Pennsylvania Slovak Roman and Greek Catholic Union- Pennsylvánská slovenská rímska a gréckokatolícka únia, Greek Catholic union- Gréckokatolícka únia* atd.

Na počátku 20. století se dá mluvit o úžasné konsolidaci slovenské menšiny ve Spojených státech. Existovalo široce rozšířené povědomí o příslušnosti ke slovenskému národu, úcta k vlastnímu jazyku a dějinám. Slováci si za relativně krátké období dokázali ustanovit důležité organizace, založit školy a kostely a hlavně zapojit jednotlivce. Následně obrátili svoji pozornost na sféru politickou. Nešlo jim o založení nějaké politické platformy, která by prosazovala jejich požadavky ve Spojených státech. Chtěli založit organizaci, která by byla mluvčím všech Slováků ve Spojených státech a která by nahlas upozorňovala na postavení Slováků v Uhersku. Chtěli, aby i ostatní věděli o protislovenské a protislovenské politice uherských úřadů, o problémech národního školství, resp. o jeho absenci atd.

S takovýmto cílem se snažili i dva největší rivalové Furdek a Rovnianek překonat své vyhraněné představy na organizaci spolkového života a vytvořit jednu střešní slovenskou organizaci. Po několika nezdařených pokusech došlo k vytvoření Slovenské ligy v roce 1907, která se stala vůdčí organizací reprezentující slovenské požadavky směrem k okolí a nejhlasnějším kritikem poměrů v Uhersku. Organizace přečkala obě světové války a působí dodnes.

Kromě výše zmíněných spolků, ať už na čistě národní anebo na konfesní bázi, vznikaly ještě jiné druhy slovenských spolků. Šlo o spolky dělnické, povětšinou socialistické, které stavěly národní otázku až na druhé místo. Všechny spolky měly ale jednu věc společnou, snažily se oslovovat své stávající i možné budoucí členy skrze svůj tisk.

1.4. Tisk

Už krátce po začátku tzv. první emigrační vlny Slováků do USA (1880- 1914) začaly vycházet různé občasníky, informační letáky, později i pravidelnější tisk. Noviny přinášely

informace jak o aktivitách Slováků ve Spojených státech, tak o politice a událostech zde a pro většinu čtenářů byly i jediným zdrojem informací o událostech ve staré vlasti. Jedním z důvodů velké poptávky po slovensky psaném tisku byla už zmíněná skutečnost, že první migranti v USA nechtěli zůstat natrvalo, a proto si potřebovali uchovat kontakt s domovem.

Nejdříve vycházela každá tiskovina v nářečí vydavatele, takže např. první časopis *Bulletin* (1885), který se ke Slovákům dostával přes hospody, v nichž se nejčastěji združovali, byl psaný ve východoslovenském nářečí, stejně jako první noviny Slováků v USA *Amerikánsko-Slovenské noviny*. Významnou úlohu i zde měl P.V. Rovnianek, po jehož příchodě se začalo do těchto novin psát spisovnou slovenštinou (tak, jak ji uzákonil L. Štúr v roce 1848). Rovniankova příkladu pak následovaly všechny další slovenské noviny a časopisy.

Následovaly noviny *Nová vlast', Slovák v Amerike, Katolícke noviny, Americký Slovák a Slovenské listy*. Nejvíce tiskovin vydávaly různé spolky, např. časopis *Jednota* vydávaný *Prvou katolíckou slovenskou jednotou* nebo *Národné noviny (Národný slovenský spolok)*. K dalším patřily např. *Katolícky Sokol, Rovnosť, Slovenská obrana*. Pro všechny noviny a časopisy vydávané Slováků v USA platil přísný zákaz dovozu do Uherska. Před 1. světovou válkou si tak Slováci v USA mohli vybrat mezi šesti denníky a celou řadou různých časopisů, zatímco Slováci v Uhersku neměli noviny ani jedny.

V období do konce 1. světové války zažily největší rozmach noviny a časopisy. Tiskly se i knižní publikace, nejvíce náboženská literatura a slovenské učebnice do škol, dále kalendáře na příští rok a různé památné publikace. Beletrie, zejména díla slovenských autorů se začala tisknout povětšinou až po skončení 1. světové války.

1.4.1. Přehled nejdůležitějšího slovenského tisku ve Spojených státech dle zaměření

Slovenský tisk byl rozšiřován „po známosti“. Noviny neustále vyzývaly stávající předplatitele k nahlašování všech známých i s jejich adresami, kteří by o noviny mohli mít potencionální zájem. Těm pak byly noviny zkušebně zasílány. Periodika se snažila profilovat a zaměřovat na určitou cílovou skupinu. Často působily jako tiskový orgán spolků a tudíž neměly o čtenáře nouzi. Informovaly o všech novinkách a změnách v organizaci, nových členech, umrtích i nejbližších událostech. Novin, které si kladly za cíl

čtenáře informovat o událostech ve světě, ve Spojených státech i o situaci krajanů v Uhersku, ale tolik nebylo.

Nejvýznamnějším slovenským denníkem, který svým obsahem naplňoval dnešní chápání pojmu noviny (politické a ekonomické zprávy spolu s komentáři) byl *Slovák v Amerike*. Denník vycházel v Pennsylvanii od roku 1889 a je jediným, který stále existuje. Poptávka po informacích v době 1.světové války udělala z týždenníku denník a v tomto období vycházel v denním nákladu kolem 30 000 výtisků.²² Noviny byli hlavním pořadatelem tzv. milion dolarové sbírky za osvobození Slovenska, kromě toho vybízely muže slovenského původu k nástupu do vojenské služby. Jejich redaktoři psali listy na nejvyšší státní místa a upozorňovali na postavení Slovenska. Zároveň žádali, aby bylo Slovákům umožněno právo na sebeurčení, tak jako jiným národům.

Jedním z periodik, které spojovaly informace ze spolku s politickými a ekonomickými zprávami byl *Slovenský sokol*, tiskový orgán stejnojmenné organizace. Názvu *Sokol* odpovídalo i zaměření na tělesný i duševní rovnováhu spolu s popisem cvičení. Noviny vycházely dva krát měsíčně, později týdně, zprvu jenom ve slovenštině, na konci 1. světové války přibývalo zpráv v anglickém jazyce. Tištěné byly v New Jersey a odtud distribuované dle požadavků čtenářů. Vycházely od roku 1905 do roku 1967. Dnes jsou opět vydávány pod názvem *Sokol Times*. Noviny představovaly hlas Slováků, kteří soucítily s krajanů v Uhersku a odmítali asimilační maďarskou politiku. Na druhé straně stáli pevně za Spojenými státy a cítili se být americkými občany. Noviny vedly mnoho sbírek v období 1. světové války, velmi ostrou kampaň za autonomii, resp. samostatnost Slovenska, nicméně čtenáři se cítili být Americkými Slováky- nezapomínali na svůj původ, byli už ale pevně usazení v nových podmínkách.

Pod názvem *Národné noviny* se skrýval orgán *Národného slovenského spolku* vydávaný od roku 1910 v Pittsburghu. Noviny vycházely každý týden a jak název napovídá byly to asi nejvíce nacionalisticky se prezentující noviny, které oslovovaly především národně uvědomělou inteligenci a odchovance slovenských denních i nedělních škol, kde byla problematika Slovenska velmi ostře reflektována. Redaktorem byl Albert Mamatey, vedle Furdeka a Rovnianka třetí nejvýznamnější osobnost slovenského spolkového života v USA, předseda Slovenské ligy a pozdější československý konzul v Pittsburghu.

²² MINÁR. I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

Levicové periodikum bylo zastoupeno novinami *Rovnosť ľudu*, které vycházely v Chicagu v letech 1905- 1936. Tak jako všude na světě i ve Spojených státech silněly socialistické myšlenky a idea slovenského původu se spojila s levicovými požadavkem rovnosti majetku a postavení všech lidí a to se odrazilo i v obsahu výše zmíněného denníku.

2 Slováci v USA a 1. světová válka

Zdrojem informací a postojů Slováků k 1. světové válce bylo Náprstkovo muzeum v Praze, které má velmi bohatou sbírku novin Čechů a Slováků, které vycházely ve Spojených státech. Čím vzdálenější časové období, tím je zachováno méně materiálů a tiskovin a jejich počet je omezen i tím, jak se profilovaly a kdo je vydával. V zorném poli této práce byly jenom čistě slovenské noviny, čímž se okruh zúžil o všechny noviny, které se deklarovaly jako československé, resp. česko-slovenské. Po dalším vymezení těch tiskovin, které měly jenom konfesionální, resp. spolkové zaměření se počet sledovaných tiskovin zmenšil na číslo pět. Šlo o denníky *Slovák v Amerike*, *Slovenský Sokol* a týdeníky *Rovnosť ľudu*, *Národné noviny* a *Orgán slovenskej jednoty*.

Tato část se věnuje událostem 1. světové války z pohledu Slováků a daná zjištění a tvrzení jsou podepřeny novinovými články. Půjde o události a osoby, které byly klíčové v procesu budování česko-slovenského státu, ale i samotné myšlenky, která pragmaticky dávala přednost silnějšímu spojení česko-slovenskému, než utopickému požadavku vlastní slovenské státnosti.

2.1. Reakce na vyhlášení 1. světové války

Formování otázky budoucího státoprávního uspořádání Slováků se začalo v USA už před 1. světovou válkou. O tom, že je nemožné pokračovat v jednom státě s Maďary byla většina Slováků v USA přesvědčená už dlouho. Teprve ve Spojených státech si uvědomili, jaký nedostatek různých svobod, včetně svobody vyjadřování a spolčování v Uhersku absentuje. Poslední impuls jim poskytl gróf M. Károlyi, který byl v dubnu 1914 na návštěvě New Yorku. Gróf Károlyi, jinak znám i svým liberálním smýšlením a zasazováním se za všeobecné volební právo, nepodal Slovákům uspokojivou odpověď na otázku budoucího národnostního uspořádání Uherska a tak bylo jasné, že se nedá spolehnout ani na ty nejotevřenější a nejliberálnější maďarské kruhy. *Národné noviny* napsali, že Slováci „*naďalej sa budú zasadzovať o spoločný postup v životných otázkach...nielen s nemad'arskými národmi v Uhorsku, ale rozšíria svoje doterajšie styky so svojimi priateľmi a priaznivcami mimo Uhorska.*“²³

²³ *Národné noviny*. 25.4.1914, roč. 4.

Následovalo vydání *Memoranda Slovenskej ligy* v září 1914, tedy jenom krátce po začátku světové války, jež žádalo nezávislé Slovensko, které může vzniknout jenom zánikem uherských hranic.

Trochu jiný text *Memoranda* byl připravován Slovenskou ligou už od jara 1914 a zveřejněn před začátkem války. Byl ale mezi jednotlivými slovenskými spolky přijat velmi kriticky, zejména z důvodu roztržičnosti spolkového života. Tehdejší verze *Memoranda* žádala jenom základní národní práva pro Slováky v rámci Uherska. Nový náhled na tento dokument přinesl začátek války. Tisk, který byl do té doby k *Memorandu* kritický, jej přijal a zdůvodňoval nutností spojit se v těžkých chvílích „*časy sú vážne a treba nám, aby sme v dobe tejto ťažkej stáli ako solídny celok bez ohľadu na vnútorne naše stranícke boje.*“²⁴ Přepracovaný dokument nestanovil žádné podrobnější podmínky, byl jenom jakýmsi provoláním, které říkalo, že se státoprávní uspořádání Slovenska musí změnit. Byla požadována „*rovnoprávnosť a rovnosť všetkých národov bez akýchkoľvek predpráv jedného národa alebo reč nad inými alebo na úkor iných.*“²⁵

Rovněž všechny projevy loajality slovenských politiků doma vůči Uhersku byly americkými spolky prohlášeny za neplatné. Různé ideje o tom, s kým se spojit v boji za samostatnost, přišly až později. Už na počátku 1. světové války byl tedy zformulován hlavní cíl slovenského snažení, kterým bylo skoncování s maďarskou nadvládou a konečná svoboda Slováků.

2.1.1. Volání po samostatnosti

Volání po samostatnosti Slovenska se objevilo v tisku hned v září roku 1914, kdy ještě nebylo jasné, jaký bude mít válka rozsah ani důsledky. *Slovenský Sokol* horlil pro samostatnost, ale nezapomněl varovat před tím, že jakékoliv zamýšlení se nad formou této samostatnosti bylo by „*predčasné a môže vyjadrovať iba možnosť tej či onej kombinácie budúceho prevratu v ríši rakúsko-uhorskej.*“²⁶

Základem byla samostatnost a osvobození zpod maďarské nadvlády. Existovalo mnoho variant slovenského státoprávního uspořádání, od těch nejobtížnějších myšlenek a touhy po samostatném Slovensku, které by si vládlo samo, přes projekt podunajské federace, myšlenka velkého federativního Rakouska, uspořádání česko-slovenské, nebo

²⁴ *Národné noviny*, 19.9.1914, roč. 4.

²⁵ *Slovenský sokol*, 30.9.1914, roč. 9.

²⁶ *Slovenský sokol*, 15.9.1914, roč. 9.

propojení s jižními Slovany. *Slovák v Amerike* trval na tom, že žádná oběť ani cena není dostatečná za záchranu Slovenska a všichni Slováci v USA se musí přičinit o to, aby „*Slovensko z prítomnej borby vyšlo tak samostatné, aby až ho potom kakémukoľvek štátnemu útvaru pridelia, malo toľko slobody, že by samo určovalo svoje jestvovanie.*“²⁷

Někteří Slováci už na začátku války viděli jako jedno z možných státoprávních uspořádání spojení s Čechy, jako se sousedy a kulturně a jazykově nejbližším národem. *Slovák v Amerike* otiskl článek původně napsaný pro časopis *Jednota*, v němž se píše „*my nič nebudeme značiť v monarchii...kdežto s Čechmi by sme stáli na základe rovnosti...so svojou samosprávou, parlamentom, krajinským štátnym jazykom slovenským.*“²⁸ Tvzení, že většina předních slovenských činitelů se stavěla pragmaticky a optimisticky k takovému spojení by bylo ale značně přehnané. Už v této době se formuje skupina těch, kteří nesouhlasí s tím, aby Slovensko bylo připojeno k českým zemím, které jak argumentují, jsou mnohem sociálně, kulturně a industriálně vyspělejší a tudíž je zde velká pravděpodobnost, že by se Slováci a jejich postavení a problémy v rámci společného státu dostávali do úzadí. Tyto skupiny a jejich názory byly v průběhu války zatlačovány do úzadí tím víc, čím víc se prosazovala myšlenka společného státu s Čechy.

Na konci roku 1914 tedy stojí Slováci v USA před mnoha zformovanými ideami, jak by osud jejich příbuzných doma měl vypadat. Až do konce 1. světové války bude toto téma v různých modifikacích hlavní náplní mnoha slovenských periodik, spolkových schůzí, důvodem finančních sbírek a demonstrací.

2.2. Mobilizace slovenské menšiny v USA ve prospěch válečné výhry- provolání, sbírky a manifestace

V první části bakalářské práce byl zdůrazněn vliv, který měl tisk na formování slovenského vlastenectví a rovněž jeho schopnost mobilizovat lid v případě potřeby. Období 1. světové války bylo pro slovenskou (zejména politickou a agitační) žurnalistiku velmi plodné. Zde se plně projevila síla tisku a schopnost zapojit Slováky do připravovaných akcí.

Mnoho periodik si na začátku války stanovilo cíl, který svým čtenářům neustále připomínalo. Většina novin krátce po vyhlášení války, nebo v rozmezí do konce roku 1914,

²⁷ *Slovák v Amerike*, 22.9.1914, roč.25.

²⁸ *Slovák v Amerike*, 15.12.1914, roč. 25.

otiskla prohlášení, kterým žádala samostatnost a svobodu pro Slováky, ovšem bez toho, aby tento fakt podrobněji rozebrala a analyzovala. Trvalo ještě delší dobu, než se tisk, ale i spolky a veřejnost trvale naklonily k myšlence jednoho státu s Čechy. Pro tu dobu stačila vágní proklamace, tak jak ji uvádí např. *Slovenský Sokol*: „*vec slovenská znamená oslobodenia z prítomného položenia otrockého.*“²⁹

Pro tuto dobu je charakteristické nadšení, které je viditelné nejen ze strany redaktorů, kteří ve svých článcích volají do heroického boje za slovenskou samostatnost, jehož součástí se musí stát každý Slovák. Plyne rovněž z velkého počtu demonstrací na podporu slovenské samostatnosti, které byly pravidelně svolávané. Nezbytností byly i sbírky, kdy jména přispěvatelů byly otiskovány v novinách a tak opět vybízení k větší akci a angažovanosti.

Neustále byla vyzdvihována role Slováků ve Spojených státech, na které bylo tlačeno ve smyslu, že je jejich povinností svým bratrům doma pomoci, protože oni sami to nezvládnou. Fungoval zde silný princip solidarity a rovněž připomínání toho, odkud člověk pochází, co svému rodné zemi dluží a že by měl obětovat kus toho blahobytu, o kterém se Slovákům doma nemůže ani zdát. Bylo apelováno na politické svobody, které nejsou na Slovensku v rámci Uherska samozřejmostí, na možnost vyjádřit svůj názor v novinách. „*My vieme, že naši bratia na Slovensku sú v takom položení, že nevládku pozdvihnúť slova na sebaobranu a ich jedinou nádejou sú americkí Slováci.*“³⁰

Svolávání na demonstrace byly vždy otištěny v novinách na dobře viditelném místě a byly silně citově zabarveny tak, aby přinutily účastníky se na demonstraci dostavit. Jako příklad může sloužit demonstrace, jež byla svolána na 16. září 1917 do New Yorku jménem Slovenské ligy a Českého národního sdružení, které v té době každá za svůj národ, převzaly vedoucí postavení v boji za samostatné Československo. Událost byla označen jako „*Velká manifestačná schôdza*“ a zájem veřejnosti měli vzbudit i účastníci, v tomto případě místopředseda francouzského parlamentu Franklin Bouillon a zejména člen předsednictva Česko-slovenské národní rady v Paříži Dr. M.R. Štefánik.

Kontext světové války tak měl významný vliv na slovenskou mobilizaci v USA. Tisk získal nenahraditelnou agitační pozici a i díky němu byly ignorovány negativní hlasy, které se nestavěly pozitivně ke sbírkám, mobilizaci, nebo později k myšlence česko-slovenského státu.

²⁹ *Slovenský sokol*, 15.10.1914, roč. 9.

³⁰ *Národné noviny*, 7.11.1914, roč.4.

2.2.1. Dobrovolnické oddíly a sbírky

Proklamace neutrality Spojených států amerických nedávala zpočátku Slovákům možnost zapojit se do válčení osobně. Nebyla zde možnost organizovat dobrovolnické sbory a vysílat slovenské oddíly do Evropy. Některé noviny, jako *Rovnosť ľudu*, vzhlížejíc se ve velkém slovanském Rusku, chválily Slováky, kteří byli odvedeni do armády Rakouska- Uherska za jejich slovanskou uvědomělost, jelikož se nechali raději jinými Slovany zajmout, než by dále pokračovali v boji proti „slovanským bratrům“. Až do vstupu USA do války, v roce 1917, bylo jedinou možností jak se dostat v rámci dobrovolnického oddílu do Evropy odejít do Kanady, kde Slováci takovéto oddíly formovali.³¹

Jedna strana války byla zjevná od počátku, ať konflikt dopadne jakkoliv, budou na Slovensku trpět ti nevinní. Ženy a děti, staří lidé a rodiny mrtvých nebo zraněných vojáků. S takovouto apelací se tisk i spolkový představitelé obraceli na veřejnost a žádali o finanční příspěvek. S odkazem, že pomoci se dá i jinak než nasazením vlastního života, byla Slovákům neustále předkládána potřeba přispět. Přispět finančně, materiálně, nebo vlastní dobrovolnou prací vyzývaly Slováky slovenské spolky (zejména Slovenská liga) i tisk.

Nástup Woodrowa Wilsona do prezidentského úřadu začátkem roku 1917, přinesl i obrat v organizaci slovenských dobrovolníků ochotných jít bojovat do Evropy. Po vytvoření česko-slovenského armádního sboru v Rusku a formování česko-slovenského oddílu v Itálii ze zajatých Čechů a Slováků už tisk nepochyboval, že „*na nás amerických Slovákoch a Čechoch je rad.*“³²

M. R. Štefánik dostal po svém příchodě do USA povolení k organizaci sborů pro evropskou frontu, nicméně jenom těch jedinců, kteří nepodléhali brannému soupisu Spojených států, tedy nenabyli ještě amerického občanství. Slováci, kteří v tu dobu už měli americké občanství se hlásili po vyhlášení války ze strany USA do náborových kanceláří. Slovák v Americe ve své výzvě o zapojení se do dobrovolnických sborů nejenom apeloval na Slováky, že „*žijeme v dobe, kedy musíme ukázat, že sme národ organizovaný a staneme do šiku, keď sa jedná o slobodu slovenského národa*“³³ ale předpokládal i vytvoření 20 000- ového sboru slovenských dobrovolníků. Toto číslo bylo značně přehnané.

³¹ BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete*. Martin: Matica slovenská, 1980.

³² *Rovnosť ľudu*, 20.10.1917, roč. 12.

³³ *Slovák v Amerike*, 17.9.1917, roč. 28.

Neexistuje evidence přesného počtu jedinců, kteří odešli v rámci společené česko-slovenské jednotky bojovat do Francie. Soupis dobrovolníků kolísá mezi počtem 2500 až 5000 osob.³⁴

Kromě organizace samotných dobrovolnických sborů se na slovenský tisk obrátilo i ministerstvo námořnictví, které požadovalo skrze svého představitele, ministra Josepha Danielse, aby američtí občané slovenského původu nastoupili do americké armády. Po vstupu Spojených států do války 6. dubna 1917, tak Slováci byli vyzýváni (opět tiskem, jako nejrychlejším a nejrozšířenějším médiem té doby), aby přispěli k válečnému vítězství ve jménu dvou vlastí. Nové vlasti, kterou byly Spojené státy a ti, kteří neměli americké občanství, ve jménu vlasti staré, aby bojovali v dobrovolnických oddílech česko-slovenských.

V rámci akce vystrojení slovenských dobrovolníků bylo ženskými spolky *Priadky* a *Včielky* vybírány věcné dary, jejichž hodnota přesáhla půl milionu dolarů.³⁵ Na pokrytí všech výdajů Slovenské ligy za války, jakožto i na odbojovou činnost byla po celých Spojených státech vyhlášena tzv. *Milion dollar drive*, tedy milionová sbírka, který měla za cíl vybírat od Slováků milion dolarů. „*Kto nemôže ísť na krvavé polia, nech sa z tejto povinnosti vykúpi dôstojným príspevím na milióndolarový fond.*“³⁶ Sbíralo se v kostelech, na manifestacích, organizovali se zábavy, koncerty a peníze se následně posílaly do místní organizace nebo do novin. Sbíрка byla zakončena úspěchem a opravdu se podařilo stanovenou sumu vysbírat.

V říjnu zaslal ministr financí William Gibbs Mc Adoo děkovný dopis *Prvej katolickej slovenskej jednote*, která zakoupila válečné obligace v rámci *Pôžičky slobody* za 50 000 dolarů, čímž se celkový obnos, kterým tato organizace přispěla zvýšil na 125 000 dolarů.³⁷ Děkovný dopis byl otištěn ve všech významnějších (i neslovenských) periodikách a byl dáván za vzor všem ostatním, aby nepřestávali přispívat. *Slovák v Amerike* vyhlásil sbírku na osvobození Slovenska už na počátku války a průběžně informoval, kdo, kdy a kolik přispěl. Jakákoliv suma, kterou Slovák nebo Slovenka přispěli, byla projevem vlastenectví a pochopení důležitosti zápasu za svobodné Slovensko. Šlo o důmyslnou taktiku, která měla zabezpečit neutíchnoucí příjem peněz určených na sbírku.

³⁴ Srovnej MINÁR, I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994 a BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete*. Martin: Matica slovenská, 1980.

³⁵ STOLARIK, M. M. From field to factory: The historiography of Slovak immigration to the United states. *International migration review*. 1976, vol. 10, no. 1, s. 81-102.

³⁶ *Orgán slovenskej jednoty*, 13.10.1917, roč. 26.

³⁷ MINÁR, I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

Po vzniku Československé národní rady (1916, odbočka ve Spojených státech vznikla o něco později) přebrala starost o rekrutování nových sil ona. Pokud se chtěl jako dobrovolník přihlásit občan Spojených států, musel předložit osvobozovací lítek od místního vojenského úřadu. Přihlášení se do dobrovolnických sborů bylo prezentováno jako povinnost boje za (v té době už) česko-slovenskou vlast a jakákoliv zbabělost, resp. nedostavení se do rekrutační kanceláře bylo postihováno skrze svědomí jednotlivce, protože ti co tak učinili „*dopustili sa zrady na svojom národe a poškrvnili svoju česť*“.³⁸

2.3. Masaryk a Štefánik ve slovenském tisku

Dne 30.5. 1918 se konalo jedno z největších shromáždění Čechů a Slováků ve Spojených státech v Pittsburghu. Hostem a důvodem pro tak velikou účast (noviny *Slovák v Amerike* snad přehnaně psaly o desettisících)³⁹ byl projev a možnost shlédnout prof. T.G. Masaryka, který se zejména skrze tisk dostal na první místo, jako symbol budoucího svobodného státu Slováků. Ještě předtím ale Masarykova osoba a kult prošla dlouhou cestou. Na počátku války byl Slovákům úplně neznámý a jenom postupně se začal dostávat do pozornosti slovenského tisku a tím i do pozornosti Slováků, pro které byl tisk často jediným zdrojem informací. V roce 1918 stál už Masaryk na piedestálu slávy. *Slovák v Amerike* i *Slovenský Sokol* o něm psal jako o profesorovi, častěji jako o „otci“ jak Čechů, tak Slováků.

Významněji se o T.G. Masarykovi začalo mluvit až v roce 1917, tedy v době, kdy USA vstoupily do války. Nejdříve se dostal do povědomí jako vůdčí osoba Čechů a jejich boje za samostatnost a teprve později s přijetím plánu na vytvoření Československa i jako hlavní představitel společného státu. *Slovák v Amerike* se postavil v roce 1917 plně za myšlenku společného státu Čechů a Slováků a svůj postoj vysvětlil i tím, že prof. Masaryk jako vůdčí osobnost této myšlenky v zahraničí je zárukou plného a rovnocenného svazku dvou národů.⁴⁰ Slovenský tisk v roce 1917 chválil prof. Masaryka, kterému se „*otvárali všade dvere, nie ako predsedovi nejakej organizácie, ale ako vynikajúcemu politikovi a učencovi*“.⁴¹

³⁸ *Slovenský sokol*, 31.1.1918, roč. 13.

³⁹ *Slovák v Amerike*, 31.5.1918, roč. 29.

⁴⁰ *Slovák v Amerike*, 7.12.1917, roč. 28.

⁴¹ *Rovnosť ľudu*, 8.12.1917, roč. 12.

T.G. Masaryk tak získával, zejména díky agitaci novin, v povědomí Slováků v USA velmi pozitivní obraz mírotvorce a vzdělance, jehož jediným cílem je svobodné Československo. Jeho světová známost a proslulost byla rovněž zárukou internacionalizace slovenského problému a požadavek. Důležitý byl i obraz skromného, starého a moudrého muže, „otce národa“, který pracuje jenom pro úspěch česko-slovenské myšlenky, nikoliv pro vlastní slávu nebo majetek. „*V ňom je symbol česko-slovenských túžob za slobodu a nezávislosť.*“⁴²

Samozřejmě, ne všichni Slováci vnímali Masaryka kladně. Postupný příklon většiny slovenské intelektuální elity, vůdců spolků i tisku k vytvoření Československa ale nedal negativním hlasům šanci se projevit naplno. Hlasitá kritika se začala ozývat až po vytvoření společného státu a po porušení Pittsburské dohody, jak to Slováci ve Spojených státech vnímali. To je už ale mimo časový záběr této práce.

Slovák v Amerike 5. září 1918 informoval, že Československá národní rada bola uznaná americkou vládou a prof. Masaryk byl oslavován jako prezident společného státu. Tisk přinesl jeho fotku, jeho životu a dílu věnoval celou stranu a nazval ho „*najväčším Čechoslovákom*“.

1. světová válka sa pro většinu Slováků ve Spojených státech definitivně skončila, když slovenské noviny otiskly 14. listopadu 1918 oficiální poděkování prezidenta Československé republiky T.G. Masaryka všem „*slovenským a českým Amerikánom*“ za jejich snahu a obětavost, kterou do boje za samostatné Československo vložili. Slovákům tak po čtyřech letech děkoval prezident státu, pro který byli čtyři roky vyzýváni přinášet oběti.

M.R. Štefánik, i když se zasazoval za stejnou myšlenku a státopravní uspořádání jako prof. Masaryk se dostával na stránky slovenského tisku častěji. Sice hlásal česko-slovenskou myšlenku stejně jako Masaryk a hlásil se za Čechoslováka, přeci jenom byl rozený na Slovensku a mluvil slovensky. Slovákům ve Spojených státech byl kromě toho bližší i z důvodu, že stejně jako oni opustil Slovensko a vydal se do zahraničí, kde se proslavil jako astrolog a později letec. Předpokládalo se tedy, že chápe všechny Slováky, kteří stejně jako on opustili svůj domov, aby dosáhli lepšího postavení, úspěchu nebo zaopatřili rodinu.

⁴² *Slovenský sokol*, 28.5.1918, roč. 13.

Když na začátku listopadu 1917 otiskl americký denník „*The World*“⁴³ rozhovor s M.R. Štefánikom, přeložily ho a otiskly skoro všechny slovenské noviny v USA. To, že americký denník na předních stranách otiskl rozhovor se Slovákem a ještě k tomu s bojovníkem za slovenskou věc a podpředsdou Československé národní rady byl jenom doplňující důkaz, že Štefánik je opravdu vedoucí osobností a že slovenský problém se snaží přiblížit světu. Jak píše *Orgán slovenskej jednoty* „je veľkého významu vecou, že takýto popredný časopis majúci vážne slovo po celom svete uverejňuje článok v náš prospech s najpoprednejším bojovníkom za utvorenie samostatného Československa.“⁴⁴

V osobním profilu, který spolu s fotografií uveřejnil *Slovák v Amerike* v červnu 1917 se klade důraz na Štefánikovu skromnost a zejména na to, že nepotřebuje být vůdcem a mluvit k masám „*a preda je to človek, ktorý zasluhuje, aby jeho meno vyslovovali s úctou a lásku všetci Česi a obzvlášte všetci Slováci.*“ Štefánik byl vyzdvihován jako příklad bezproblémového soužití obou národů a zejména faktu, že Československo nebude státem, který Slováky pohltí. „*Narodený na Slovensku, vzdelával sa v Čechách a preda ostal najúprimnejším Slovákom, ktorý by za svoj národ neváhal život nasadiť.*“⁴⁵

M.R. Štefánik byl vyzdvihován jako slovenský protipól T.G. Masaryka, jako důkaz, že oba národy v příštím Československu jsou si rovni co do počtu významných osobností, které bojovali a pracovali na vytvoření společného státu.

Ve válečné době byl M.R. Štefánik skvělým výběrem hrdinu, tichého, skromného a přesto houževnatého, který neohroženě bojuje na svobodné Slovensko. Noviny psaly o jeho udatnosti v boji, osobních úspěších i obětavosti za národ. Jeho osobní příklad byl neustále dáván za vzor ve slovenském tisku. Existence takových lidí jako Štefánik, Masaryk a Beneš měla rozptýlit jakékoliv pochybnosti o možném nezdaru vyjmutí Slovenska z Uherska a vytvoření Československa. „*Keď je riadenie osudu národa v rukách takých ľudí ako je Štefánik, Masaryk a Beneš, je to šťastím národa. Práca takých ľudí musí byť korunovaná úspechom.*“⁴⁶

Neexistence kritických názorů na oba muže je do jisté míry snad tvořena potřebou národa mít hrdiny a věřit ve vítězství. Válečný tisk záměrně vynechával mnoho negativ a neúspěchu a často jednostranně informoval o úspěších a zdarech. Tento jednostranný pohled pak utrpěl po skončení války a vytvoření Československa. Válečnou euforii

⁴³ Vycházel v New Yorku v letech 1905 až 1931.

⁴⁴ *Orgán slovenskej jednoty*, 2.11.1917, roč. 26.

⁴⁵ *Národné noviny*, 9.6.1917, roč. 7.

⁴⁶ *Slovenský sokol*, 3.4.1918, roč. 13.

vystřídalo vystřízlivění podporované těmi, kdo neměli za války (zejména v letech 1917-1918) možnost se kriticky vyjádřit.

2.4. Programové zásady spolužití Čechů a Slováků v jednom státě: Clevelandská a Pittsburgská dohoda

Před 1. světovou válkou a ještě i po jejím začátku spolu dvě hlavní reprezentativní organizace Čechů a Slováků, Slovenská liga a České národní združení (založeno v roce 1914 v Chicagu), spíše nekomunikovaly. Na rozdíl od Rakouska-Uherska nepocíťovali Slováci ve Spojených státech nějakou jazykovou nebo kulturní blízkost s Čechy a obě skupiny se vyvíjely takřka samostatně a bez hlubšího vzájemného kontaktu. I před vydáním svého Memoranda si byla Slovenská liga vědomá, že samostatnost Slovenska je spíše neuskutečnitelná a tedy že je potřeba hledat strategického partnera. I přes absenci hlubšího pocitu vzájemnosti a společné komunikace Čechů a Slováků ve Spojených státech byla Slovenská liga ochotna přistoupit na vytvoření Československa. Výše zmíněné faktory se ale podepsaly na představě, jak by měl společný stát vypadat. Velkou roli zde hrál model Rakouska-Uherska, podle něj by pak samostatné Slovensko jenom delegovalo určitou část pravomocí na společný československý stát. Šlo by zejména o ministerstvo zahraničí, obrany, financí.⁴⁷

Podepsaná Clevelandská dohoda je prvním programovým dokumentem představitelů obou národů o příštím společném státě.⁴⁸ Tato dohoda deklarovala představy o uspořádání společného státu po válce ve federativním svazku s plnou národní autonomií pro Slováky. Text dohody zveřejnil *Slovák v Americe*, přičemž čitatele obzvláště upozornil na část, jež říká, že jde o „*spojenie českého a slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov s úplnou národnou autonómiou Slovenska, s vlastným snemom, s vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou, s vlastnou správou finančnou a politickou, so štátnym jazykom*

⁴⁷ RYCHLÍK, J. *Česi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic electronic press, 1997.

⁴⁸ Podepsaná 22. října 1915 Slovenskou ligou a Českým národním sdružením. Obsahovala pět bodů (ve slovenštině) *1. Samostatnosť českých zemí a Slovenska. 2. Spojenie českého a slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov, s úplnou národnou autonómiou Slovenska, s vlastným snemom, s vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou, teda i s úplným užívaním jazyka slovenského, vlastnou správou finančnou i politickou, so štátnym jazykom slovenským. 3. Volebné právo: všeobecné, tajné a priame. 4. Forma vlády: personálna únia s demokratickým zriadením štátu, podobne ako v Anglicku. 5. Tieto body tvoria základ obapolnej dohody a môžu byť doplnené, poľažmo rozšírené len na základe dorozumenia sa oboch stránok.*

*slovenským.*⁴⁹ V této fázi boje za samostatnost, chtěly dát noviny najevo, že se slovenští představitelé ve Slovenské lize neodchýlili daleko od zásad, které si vytýčili v *Memorandu* a tedy, že se společnému státu poskytnou jenom tolik pravomocí, kolik je nutno. *Národní noviny* to zhodnotily následovně: „*Nemože žiadať od nás nikto a najmenej však bratia Česi, aby sa Slováci vzdali národnej individuality...my tu v Amerike nesmieme zabúdať na zodpovednosť, ktorú sme podľžni bratom tam za morom.*“⁵⁰

Změna, kterou prošla myšlenka Československa v průběhu 4 let války v myslích Slováků v USA, tak jak bude popsána v následující části, je viditelná i u další dohody zástupců Čechů a Slováků ve Spojených státech. Pittsburgská dohoda byla podepsána 31.5. 1918 po zdařilé manifestaci, která proběhla o den dřív, kdy Masaryka v tomto městě přivítal „*desetitisícový zástup, pozostávavší skoro zo samých Slovákov došých z blízka i z ďaleka...mnohí prekonali stá a stá mil cesty, aby videli muža, ktorý vedie česko-slovenskú revolúciu.*“⁵¹

Obě strany, česká i slovenská se shodli na tom, že Clevelandská dohoda je „*out to date*“⁵², tedy že neodráží změny, které se za tři roky odehrály. Někteří autoři vidí Pittsburgskou dohodu jako smlouvu uzavřenou mezi Národní radou česko-slovenskou v Americe a Masarykem jako předpokládanou hlavou nového státu, jiní jako shodu mezi Čechy a Slováky v USA.⁵³

Clevelandská dohoda jenom deklarovala představy o příštím uspořádání společného státu Čechů a Slováků. Pittsburgskou dohodou obě smluvní strany vyjádřily souhlas s vytvořením společného státu, přičemž „*Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy...slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec....Česko-slovenský štát bude republikou, jeho konštitúcia bude demokratická.*“⁵⁴ Z Pittsburgské dohody tedy vypadla část o federativním svazku dvou národů a byla deklarovaná jenom demokratická republika.⁵⁵

⁴⁹ *Slovák v Amerike*, 26. 10.1915, roč. 26.

⁵⁰ *Národní noviny*, 28.10.1915, roč. 5.

⁵¹ *Orgán slovenskej jednoty*, 1.6.1918, roč. 27.

⁵² ČULEN, K. Pittsburgská dohoda. Bratislava: 1937.

⁵³ Srovnej I. Minár a L. Bartal'ská.

⁵⁴ ČULEN, K. Pittsburgská dohoda. Bratislava: 1937.

⁵⁵ Znění Pittsburgské dohody: *Predstavitelia českých a slovenských organizácií v Spojených štátoch Slovenskej ligy a Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov rokovali za prítomnosti predsedu Česko-Slovenskej národnej rady, prof. Masaryka o česko-sloveskej otázke a o našich dosavadných programových prejavoch a uzniesli sa nasledovne: Schvaľujeme politický program usilujúci sa o spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z českých zemí a Slovenska. Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčian bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec. Česko-slovenský štát bude republikou, jeho konštitúcia bude demokratická. Organizácia*

Pittsburská dohoda vyvolávala v době 1. Československé republiky (1918-1938) mnoho protichůdných pocitů. Mnoho slovenských organizací ve Spojených státech se cítilo uraženo a podvedeno v závislosti na různorodé interpretaci jejího znění. Smlouva byla koncipovaná ve Spojených státech, tedy v zemi kde je prezident hlavou exekutivy. Takovéto postavení Masaryk jako prezident nikdy neměl. Kromě toho bylo ve smlouvě zakotveno, že o česko-slovenském uspořádání státu rozhodnou po válce legitimně zvolení představitelé. Zde se tudíž naplnění a uskutečnění požadavek ve smlouvě přesouvalo na bedra Čechů a Slováků zpátky do střední Evropy. Smlouva jako taková, zaměřená na faktickou autonomii Slovenska, pak představovala přesný opak oficiální politiky „jednotného politického národa“⁵⁶ 1. ČSR

V době jejího podpisu byly ale slovenské reakce většinou kladné. *Slovenský Sokol* napsal, že „*Masaryk sa ukázal ako muž na pravom mieste, ktorý pochopil naše ťažkosti.*“⁵⁷ A. Mamatey se v *Národných novinách* vyjádřil, že „*my stojíme za Masarykom ako múry hradné, bo mu veríme...ved' tak otvorene, mužne za tu našu slovenčinu, jako to on učinil, ani jeden z vás sa nepostavil.*“⁵⁸

spolupráce Čechov a Slovákov v Spojených štátoch bude podľa potreby a meniacej sa situácie, pri spoločnom dorozumení, prehĺbená a upravená. Podrobné ustanovenia o zriadení česko-slovenského štátu ponechávajú sa oslobodeným Čechom s Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom.

⁵⁶ RYCHLÍK, J. *Česi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic electronic press, 1997.

⁵⁷ *Slovenský sokol*, 5.6.1918, roč. 13.

⁵⁸ *Národné noviny*, 3.6.1918, roč. 8.

3 Vývoj a realizace československé myšlenky mezi Slováky v USA

Tato část práce je zaměřená na nejdůležitější aspekt, který se za 1. světové války před Slováky v USA vynořil. Šlo o definitivní uspořádání postavení dvou národů v budoucím, nově vzniknutém státě. Je zde načrtnut chronologický vývoj myšlenky společného státu Čechů a Slováků, který nebyl nikdy idylický, protože se zde setkávalo mnoho názorů a postojů na to, jak má stát vypadat, jak mají být proporčně zastoupeny oba národy v úřadech atd.

3.1 Myšlenka oddělení od Uherska

Za Slováky přebrala vedoucí roli v boji za samostatnost a nezávislost krajanů v Evropě plynule Slovenská liga. Tato byla původně založena jako střešní organizace politického, kulturního a společenského života Slováků. Po vypuknutí války na sebe rovněž přebrala povinnosti vyplývající z největší výzvy vymanění se z područí Uherska, které se Slovákům v jejich boji za osamostatnění dostalo.

Na počátku války, kdy se ještě nevědělo jak dlouho bude konflikt trvat, nabízelo se několik (většinou hypotetických) možností, jak zabránit další maďarizaci a odtrhnout Slovensko od Uherska. Na konci roku 1914 byl publikovaný (viz výše) text *Memoranda*, v němž si všechny slovenské organizace ve Spojených státech stanovily totožný cíl: „*tak ako iné národy, Srbi, Chorváti, Íri, aj Slováci musia žiadať a aj dosiahnuť to, čo je potrebné k voľnému sebaurčovaniu, vývinu a pestovaniu svojho národného života.*“⁵⁹

Slováci ve Spojených státech si rovněž přivlastnili maximální právo mluvit za Slováky v Uhersku o nichž více-méně správně předpokládali, že pokud se nesměli politicky angažovat a projevovat před válkou, za války bude situace ještě horší. O mnohem větším radikalismu a nadhledu vůči setrvání Slováků v Uhersku svědčí i skutečnost, že Slovenská liga posílala na Slovensko listy kněžům a učitelům, aby mezi nevzdělaným lidem, který si neuměl představit žít jinde než v Uhersku, šířili osvětu. Texty některých listů byly pak publikovány v tisku: „*Slováci sa najprv musia zmieriť s myšlienkou, že ak*

⁵⁹ *Národné noviny*, 30.10.1914, roč. 4.

*chcú žít, musia sa usilovať o to, aby boli odlúčení do terajšieho Uhorska. Slovákom musí prestať byť drahou a vzácnou celistvosť uhorského kráľovstva, v ktorom nikdy by sa nedostali k žiadnym právam, ku žiadnej autonómii.*⁶⁰

Na počátku války tedy Slovenská liga plně přebrala zodpovědnost za další osud Slovenska a začaly vznikat plány jak má poválečné Slovensko vypadat, s kým se má spojit, s kým spolupracovat, aby dosáhlo nezávislosti a samostatnosti. Menšinový názor mezi Slováky ve Spojených státech o tom, že jediná možná cesta vede ke Slovensku jako samostatnému státu, byla brzo pro nereálnost zamítnuta. Hledal se vhodný a strategický partner, u něhož by nehrozilo, že po počátečních slibech by se Slovensko ocitlo v podobném postavení jako v Uhersku.

Nápad zůstat v Uhersku, spojit se s ostatními utlačovanými slovanskými národy a bojovat za lepší podmínky byl zavrhnut jako nereálný. Naopak ze začátku, když se hledal správný partner, byla podporovaná každá myšlenka, která stavěla na troskách Rakouska. Uherska. *„Či sa utvorí federácia podunajských štátov, či sa utvorí nové veľiké federálne Rakúsko, či vystanú nové štátne celky poľské, česko-slovenské, juhoslovanské, alebo akékoľvek, Slovákom na tom záležať musí, aby nezostali v rámci Uhorska, lebo by to znamenalo ich smrť.*⁶¹

3.2 Spojení s Čechy

Myšlenka česko-slovenského státu, k němuž se postupně přidávalo mnoho slovenských zastánců, se objevila na konci roku 1914 a postupně si získávala příznivce. Většina sjezdu Slovenské ligy ve dnech 13. a 14. března 1915 v Pittsburghu se vyslovila pro spolupráci s Čechy a slovenskou autonomii v česko-slovenském státě.⁶² Diskuse, jíž se účastnili nejvýznamnější představitelé slovenského politického života ve Spojených státech byla ostrá a nechybělo ani hlasité oponování myšlence spojení Čechů a Slováků. Představitelé jako A. Mamatey, Š.M. Daxner, tedy vyznavatelé silně nacionalistického martinského směru byli toho názoru, že *„bratia Česi sú podnikavejší, vyspelejší v priemysle, zbehlejší a finančne silnejší, a tak by sa dalo predpokladať, že by i naše pole opanovali a následok toho bol by pre nás nežiadúci.*⁶³ Nakonec ale byla silnější tzv.

⁶⁰ *Orgán slovenskej jednoty*, 15.1.1914, roč. 23.

⁶¹ *Slovák v Amerike*, 3.2.1915, roč. 26.

⁶² PROKŠ, P. *Politikové a vznik republiky 1914-1918*. Praha: Prospektrum, 1998.

⁶³ *Národné noviny*, 20.3.1915, roč. 5.

pragmatická skupina ve Slovenské lize, která si uvědomovala, že Slováci jsou na mezinárodní scéně spíše neznámí a proto „*spojených s Čechmi považovali by nás skôr za politického faktora, s ktorým treba počítat, než keby sme sa domáhali o národnú samostatnosť každý - Česi i Slováci- osobitne.*“⁶⁴

Aby mohla česká a slovenská strana pracovat, bylo nutno vytvořit oboustrannou dohodu, ve které by se specifikovaly požadavky a příští uspořádání společného státu. Slováci před uzavřením dohody poukazovali na to, že i Maďaři tvrdí, že slovenský národ je jenom částkou jednotného maďarského národa a proto odmítali čechoslovakismus a požadovali, aby dohoda řešila jak českou tak slovenskou státnost a to na „*federatívnom základe so slovenskou autonómiou.*“⁶⁵ Ve dnech 22. a 23. října 1915 byla v Clevelandu podepsaná dohoda mezi Slovenskou ligou a vrcholní organizací Čechů ve Spojených státech, Českým národním združením. Z obsahu Clevelandské dohody je vidět, že Slováci si představovali uspořádání státu volněji než Češi, určitý vzor viděli i v rakousko-uherském dualismu, tedy vláda, diplomace a armáda společné a vše ostatní zvlášť.⁶⁶

Na naléhání Slovenské ligy, a z jednotného postupu Čechů a Slováků plynoucího z Clevelandské dohody, byl Český komitét zahraniční, založen v roce 1915, přejmenován na Česko-slovenskou národní radu v Paříži.

Opětovný podnět k nastartování společných akcí přinesl rok 1917, inaugurace W. Wilsona a vstup Spojených států do války. Slovenská liga a České národní združení po delší době, kdy intenzita jejich rokováání a organizování akce klesla na bod mrazu⁶⁷, vydávají *Společný česko-slovenský prehlas* v němž obě strany znovu vytýčily požadavky Slováků jako nutné a žádají vytvořit nezávislý česko-slovenský stát s úplnou samosprávou Slováků. Pro dosažení co největší mezinárodní podpory je založena společná kancelář *Czech-Slav Bureau*⁶⁸, která se stala místem trvalé propagace společného odboje.⁶⁹

Vytýčení tzv. 14 Wilsonových bodů, v nichž nebyla zmínka o vytvoření Československa, byla další silně mobilizační událostí pro spolupráci Slovenské ligy a *Bohemian National Alliance* (vzniká spojením Českého národního združení a Českých katolíků). Na začátku roku 1918 bylo zcela jasné, že Spojené státy jsou tou vedoucí silou,

⁶⁴ *Národné noviny*, 20.3.1915, roč. 5.

⁶⁵ *Slovák v Amerike*, 11.10.1915, roč. 26.

⁶⁶ Více o Clevelandské dohodě v kapitole 2.4 Programové zásady spolužití Čechů a Slováků v jednom státě: Clevelandská a Pittsburská dohoda.

⁶⁷ Ochlazení vztahů se dá vysvětlit prodlužováním války, neochotou USA do války vstoupit i nedostatkem jakýchkoliv úspěchů.

⁶⁸ F. Bielik udává název *Slov Press Bureau*.

⁶⁹ MINÁR. I. *Americký Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

kteřá může pomoci vytvořit nebo zavrhnout Československo. Bylo nutno vytvořit silnou organizaci koordinující odboj přímo ve Spojených státech. Touto organizací se stala Národní rada česko-slovenská v Americe. Ta byla složená ze stejného počtu Čechů a Slováků a obě strany na její výdaje poskytly stejnou sumu peněz.⁷⁰

Dlouho přetrvávající myšlenka udržení Rakouska-Uherska jako protiváhy silného Německa ve střední Evropě definitivně padla po tom, co stroskotalo vyjednávání o separátním míru. Tehdy dostalo Wilsonovo heslo o sebeurčení národů, zejména v kontextu česko-slovenského snažení, nový význam.

V květnu roku 1918 přicestoval T.G. Masaryk do Spojených států, aby dosáhl od vlády USA oficiální uznání Národní rady česko-slovenské v Americe. Kromě toho podnikl velkou cestu po Spojených státech, navštěvoval vlivné osoby a mluvil k Čechům a Slovákům v Chicagu, Clevelandu, New Yorku, Pittsburgu a jinde. V tom čase přinesl slovenský tisk, mezi jinými časopis *Jednota* a noviny *Slovenský Sokol* a *Slovák v Americe* nespokojené články, v nichž pisatelé vyjadřují svoji nevoli nad tím, že o Slovácích a o Slovensku se ve světě nemluví, že všechnu pozornost si uzurpují Češi. „*Hovorí sa o českej armáde, o českom vojsku a len o českom národe, a o Slovákoch nič.*“⁷¹ V takovéto situaci bylo nutno vytvořit aktualizovanou dohodu, která by pojednávala o státoprávním postavení Slováků a definitivně stanovila uspořádání společného státu.

V té době se už T.G. Masaryk těšil velké úctě mezi americkými Slováky, kteří v něm viděli záruky, že jejich snažení bude úspěšné. Na závěr jeho cesty po Spojených státech byla podepsaná nová dohoda mezi Národní radou česko-slovenskou v Americe a T.G. Masarykem, jako předpokládaným prvním prezidentem Československa. Pittsburgská dohoda, podepsaná 30. května 1918 přiřkla Slovákům vlastní administrativu, soudy a sněm, slovenštině postavení úředního jazyka, přičemž další ustanovení nechávala na budoucích řádně zvolených zástupcích Čechů a Slováků v Československu. Díky ní byly uspokojeny všechny požadavky Slováků a Národní rada se mohla spolehnout na podporu obou národů, které měly vytvořit společný stát a mohla demonstrovat před velmocí jednotu názorů, požadavků a postojů Čechů a Slováků.

Spojené státy *de facto* uznávají česko-slovenský stát 3. září 1918 a T.G. Masaryk vyhlasuje česko-slovenskou nezávislost 17. října 1918.

⁷⁰ MINÁR. I. *Americký Slováci a Slovensko 1880- 1980*. Bratislava: Bradlo, 1994.

⁷¹ *Slovenský sokol*, 20.5.1918, roč. 13.

3.3 Čechoslováci nebo Češi a Slováci?

Otázka, jestli s novým státem se vytvoří i nový národ, nebo jestli tento národ už existuje, dostávala široký prostor ve slovenském tisku i na zasedáních slovenských spolků a organizací, mezi jinými i Slovenské ligy.

Otázka vývoje tohoto tématu a chápání názvů Čechoslovák je značně problematické. Slovenský tisk se za války ostře ohrazuje proti užívání takového názvu. Averzí je možno pochopit, jelikož ještě na počátku 20. století americká administrativa neznala pojem Slovák, nýbrž všechny národy Uherska označovala souhrným názvem *Hunkies*. Proto slovenští představitelé odmítali být opět označováni souhrným názvem spolu s jiným národem (Čechoslovák) a opustit tak těžce nabytou schopnost být rozpoznáni pod názvem vlastního slovenského etnika. Zatímco slovenský válečný tisk název Čechoslovák skoro neužívá, stejně jako slovenští autoři, kteří se později věnovali tomuto tématu, v anglicky a česky psaných publikacích je běžné.

Důraz na to, aby Slováci byli neodělitelnou součástí česko-slovenského odboje byl zdůrazněn v požadavku o přejmenování Českého zahraničního komitétu, paritního zastoupení v něm i v pozdější Národní radě československé v Americe.

Požadavky Slováků by se tak daly shrnout do několika bodů: 1. vytvoření státu, v němž by Slováci měli rovnocenné postavení a vlastní autonomii, 2. vytvoření silného a akceptovaného odboje, ve kterém by byly rozeznávány obě národní složky, tedy Češi i Slováci ale zároveň, 3. nesplynutí s českým národem do jednotného konstruktu společného československého národa.

Národné noviny to shrnuly následovně „československého národa niet, sú dva národy: český a slovenský. Majú postupovať ako bratia, spojení spoločným záujmom v akcii za oslobodenie Čiech a Slovenska, ale spoločná akcia je podmienená zásadou parity a rovnocennosti.“⁷²

⁷² *Národné noviny*, 2.3.1918, roč. 8.

Závěr

Za období kratší než dvě desetiletí si Slováci ve Spojených státech vybudovali kompletní kulturní, společenské i politické zázemí. Národní sebevědomí a vědomí příslušnosti k slovenskému národu bylo neporovnatelné se situací doma, na Slovensku.

V takovémto stádiu národní emancipace přišla událost, která byla pro mnohé Slováky výzvou, aby ukázali, jak jsou schopni využít všeho, co za 20 let pobytu ve Spojených státech dosáhli a vybudovali. Není proto divu, že 1. světovou válku vítali jako válku osvobozovací, kdy i jejich příbuzní doma konečně dostanou všechny svobody a práva, tak jak je znají Slováci ve Spojených státech.

1. světová válka přinesla rozkvět agitačního slovenského tisku. Nikdy předtím ani potom nebylo na Slováky tolik naléháno, aby se zapojili, aby přispěli do válečného úsilí na jejímž konci je osvobození Slovenska zpod uherského útisku, který si mnoho Slováků v USA ještě dobře pamatovalo z domova. Právě proto, že vzpomínky na podmínky, ze kterých Slováci vzešli, a ve kterých ještě stále část jejich příbuzných žije, byly přítomny a rovněž proto, že slovenské národní sebevědomí se v USA nebývale pozvedlo, měla tato agitace velký úspěch.

Válka přinesla i otázky po státoprávním uspořádání Slovenska. Přes počátečné válečné nadšení a touhu po samostatnosti se ve slovenských intelektuálních kruzích brzo usídlila myšlenka, že je nutno hledat strategického partnera. Takového, který má podobnou minulost, který ví, jaké to je být utiskován jiným dominantním národem a který rovněž touží po osvobození a samostatnosti. Přes mnoho protestů a obav si Slováci ve Spojených státech nakonec pragmaticky zvolili spolupráci s Čechy, i když mnoho slovenských intelektuálů situaci už za války vidělo spíše negativně, než pozitivně a ve spojení s Čechy viděli hrozbu spojení se slabšího národa s národem kulturně i ekonomicky vyspělejším.

Pozitivní naopak bylo, že negativní hlasy vůči spojení česko-slovenskému nenabýly převahu a naopak, že zvítězil pragmatismus a orientace na cíl, tedy oddělení Slovenska od Uherska a vytvoření státu, v němž by Slovensko mělo svoji autonomii. Všechny slovenské požadavky pak bylo včleněny do dvou dohod, které byly opětovným dokladem slovenského sebevědomí. Tyto požadavky plynuly z poznatku, že Slováci mají právo na vlastní stát, který podporuje jejich jazyk, kulturu a společnost.

To, jak se situace vyvinula po skončení 1. světové války, je mimo záběr této práce. V době války však musí být oceněno, že Slováci ukázali velký díl odvahy, disciplíny a národního uvědomení a rovněž že spolkový život, do té doby nespolutracující, se dokázal sjednotit za společnou věc, bez ohledu na negativní názory některých skupin. Tím vším dávali političtí a intelektuální slovenští vůdci jasný a pozitivní příklad Slováckům, kteří pracovali jako dělníci, obchodníci a zemědělci a čekali na jakoukoliv informaci ve slovenském tisku.

Slováci ve Spojených státech se sice do 1. světové války počtem vojáků zapojili jenom skromně, přispěli ale značnou sumou peněz jak americké vládě, tak krajanům doma na Slovensku. Dokázali jasně zformulovat svoje požadavky, zjednotit spolkový život a vybrat si pragmaticky nejstrategičtějšího partnera, v tomto případě Čechy.

Nedali si nic diktovat, a i když na konci mnozí propadli kouzlu čechoslovakismu, dokázali si prosadit svoje požadavky v Clevelandské a později Pittsburské dohodě a významnou měrou přispěli k vytvoření Československa, vůbec prvního státu, kde byli Slováci státotvorným národem. Dokázali tak naplnit a určitě i předčít všechna očekávání, které se objevily na začátku války. Z tohoto důvodu se mohou i Slováci ve Spojených státech počítat mezi vítěze 1. světové války.

Summary

During the period that was shorter than 20 years, Slovaks built themselves a full-scale cultural, social and political background. Comparing to the situation in their previous homeland, Slovakia, the national consciousness was nonpareilly bigger in the USA and was still growing.

In this situation, when Slovaks in the USA completely maintained their nationality and spread the idea of belonging to the Slovak nation also among other people coming from the Slovakia, came the First World War. It was the perfect opportunity to show to the world what they built during 20 years. Most Slovaks welcomed the war as an „emancipation“. That meant that also their relatives back in Slovakia could possibly achieve the same rights and privileges, the Slovaks in the USA had at that time.

The war was a perfect opportunity for Slovak press which played one of the most important role. It was the newspapers that were bringing all the articles calling for the help of all Slovaks living in the USA. They argued that it's a duty of every Slovak who can live in a country where his/her rights and freedoms are protected to fight for the same environment also for all the Slovaks back in Slovakia.

The main problem that occurred in the beginning of the war was the post-war status of Slovakia which was still part of the Austro-Hungarian empire on that time. Though a lot of important Slovaks in the USA were very enthusiastic at the beginning, slowly they understood that they need a strategic partner. As the best were chose the Czechs, mainly because it was a nation with a very similar experience with a national oppression, with similar cultural and language background. This idea and alliance was upheld even though some of the Slovaks were against this partnership argumenting mainly with the possibility, that Czechs are on a higher cultural and economic level that can result in repression towards the Slovaks.

Before creating their own state, Slovaks subscribed two important agreements with Czech where the future state administration and other things were discussed. This was also a proof, that the Slovaks in the USA were members of a confident nation that has an exact conception how the future state should look-like and what the Slovaks back in Slovakia should achieve. That means their right for own language, culture and state administration.

For this purpose started the Slovaks in the USA to cooperate, forgot the old problems and concentrated only on the aim to create a state where the rights and freedoms for their relatives would be guaranteed.

Though the Slovaks in the USA didn't send many troops to the Europe, they were very active in collecting and donating money. More than that, they formulated their demands, united all the Slovaks in the USA and chose the best strategic partner they can rely on in the future Czechoslovakia. This all ended in creating the Czechoslovak state, first state where the Slovaks were independent and have their rights and freedoms. This was far more than anyone could hope in the beginning of the war and it's also the reason why should the Slovaks be definitely count among the winners of the First World War.

Seznam použité literatury

Prameny

Korespondence T.G. Masaryk- slovenští veřejní činitelé. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008.

Národné noviny. rok založení 1910, roč. 4, 5, 8.

Orgán slovenskej jednoty. rok založení 1891, roč. 23, 26, 27.

Rovnosť ľudu. rok založení 1905, roč. 12.

Slovák v Americe. rok založení 1889, roč. 25, 26, 28, 29.

Slovenský sokol. rok založení 1905, roč. 9, 13.

Literatura

1. BARTAĽSKÁ, Ľ. et al. *Sprievodca slovenským zahraničím.* Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001.
2. BARTAĽSKÁ, Ľ. 120 rokov slovenskej tlače v Amerike. *Knižnica.* 2005, vol. 5, no. 6, s. 21-24.
3. BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete.* Martin: Matica slovenská, 1980.
4. ČULEN, K. *Pittsburgská dohoda.* Bratislava: 1937.
5. DANIELS, R. *Coming to America: a history of immigration and ethnicity in American life.* New York: HarperPerennial, 1991.
6. KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938), Díl 1, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929).* Praha: Libri, 2000.
7. KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska.* Praha: Lidové noviny, 1998.
8. LIPTÁK, Ľ. *Slovensko v 20. storočí.* Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968.
9. MINÁR, I. *Americkí Slováci a Slovensko 1880- 1980.* Bratislava: Bradlo, 1994.
10. PEIRCE, P.S. The control of immigration as an administrative problem. *American political science review.* 1910, vol. 4, no. 3, s. 374-389.
11. PROKŠ, P. *Politikové a vznik republiky 1914-1918.* Praha: Prospektrum, 1998.

12. RIEČANSKÁ, E. Contemporary ethnicity, maintenance of ethnic culture and ethnic change: the case of the Slovak Americans in Western Pennsylvania. *Human affairs*, 1998, vol. 8, no.1, s. 68-84.
13. ROUCEK, J. S. The passing of American Czechoslovak. *The American journal of sociology*. 1934, vol. 39. no. 5, s. 611-625.
14. RYCHLÍK, J. *Česi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic electronic press, 1997.
15. STOLARIK, M. M. From field to factory: The historiography of Slovak immigration to the United states. *International migration review*. 1976, vol. 10, no. 1, s. 81-102.
16. ŠPETKO, J. *Slovenská politická emigrácia v 20. storočí*. Praha: Danubius, 1994.
17. WILSON, H.L. Housing condition among Slovaks in Chicago. *The American journal of sociology*. 1914, vol.20, no.2, s. 145-169.

Internetové zdroje

SKALSKÝ, V. Sto rokov slovenskej ligy v Amerike.. Dostupný z WWW

<<http://www.slovacivosvete.sk/111/sto-rokov-slovenskej-ligy-v-amerike.php>>

KRAL, J.J. Czech and Slovak press in America. [cit. 2009-16-04]. Dostupný z WWW

<<http://www.iarelated.com/cz1933/czslopress.htm>>

BARTALSKÁ, Ľ. Začiatky slovenského novinárstva v Amerike . [cit. 2009-04-03].

Dostupný z WWW <<http://www.svet.czsk.net/clanky/svet/amertlac.html>>

<http://www.ncsml.org/>- *Muzeum Čechů a Slováků ve Spojených státech*

<http://www.exil.sk> – *Portál Slováků v zahraničí*